

Comentariul Biblic al Credinciosului în format PDF
William MacDonald
NOUL TESTAMENT
Ediția a treia
Traducerea din engleză, tehnoredactarea și grafica:
Doru Motz

Cartea poate fi comandată la Editura
Lampadarul de Aur
str. Aurel Vlaicu 15, 410243 - Oradea, BH
tel/fax: +40 259 447 442
tel: +40 359 432 805
lampadaruldeaur@gmail.com

William MacDonald

Comentariul
biblic al
credinciosului

NOUL TESTAMENT

Ediția a treia

Traducerea din engleză, tehnoredactarea și grafica:
Doru Motz

CUPRINS

Prefața autorului	5
Despre autor	6
Introducerea redactorului	7
Abrevieri	9
Transliterația.	10
INTRODUCERE LA NOUL TESTAMENT	11
INTRODUCERE LA EVANGHELII	15
Matei	19
Împărăția cerurilor	27
Evanghelia	33
Relația credinciosului cu legea	36
Divorțul și recăsătoria	39
Postul	43
Sabatul	67
Marcu	137
Luca	189
Ioan	283
Faptele Apostolilor	393
Rugăciunea în cartea Faptelor Apostolilor	399
Biserica din case și organizațiile parabisericești	408
Creștinul și stăpânirea	419
Botezul credinciosului	427
Misiunea așa-numiților „oameni laici“	429
Strategia misionară	446
Autonomia bisericii locale	450
Călăuzirea divină	452
Minunile	453
Amvoane neconvenționale	458
Mesajul Faptelor Apostolilor	484
Romani	491
Păgânii necâștigați	498
Păcatul	506
Suveranitatea divină și responsabilitatea omului	534
1 Corinteni	567
2 Corinteni	639
Galateni	695
Legalismul	721

Efeseni	725
Alegerea divină	730
Filipeni	781
Coloseni	809
Reconcilierea	819
Familia creștină	837
1 Tesaloniceni	845
Venirea Domnului	854
Indicii că trăim vremurile de pe urmă	863
Sfințirea	868
2 Tesaloniceni	873
Răpirea și revelația	876
Răpirea Bisericii	885
INTRODUCERE LA EPISTOLELE PASTORALE	893
1 Timotei	897
2 Timotei	931
Tit	953
Presbiterii	956
Creștinul și lumea aceasta	964
Filimon	969
Evrei	977
Apostazia	996
Mesajul epistolei către Evrei pentru epoca actuală	1034
Iacov	1037
Cele zece porunci	1049
Vindecarea divină	1065
1 Petru	1071
Îmbrăcămintea creștină	1092
Botezul	1098
2 Petru	1109
1 Ioan	1131
Păcatul care duce la moarte	1148
2 Ioan	1151
3 Ioan	1155
Iuda	1159
Apocalipsa	1171
BIBLIOGRAFIE GENERALĂ	1205

Prefața autorului

Comentariul Biblic al Credinciosului (The Believer's Bible Commentary) are menirea de a-l ajuta pe credinciosul obișnuit să devină un cercetător serios al Cuvântului lui Dumnezeu. Trebuie să precizăm însă că nici un comentariu nu poate ocupa locul Bibliei. Tot ce poate realiza un comentariu, în cazul cel mai fericit, este de a explica sensul general al unui text, într-o manieră abordabilă, urmând ca cititorul să revină apoi la Cuvântul propriu-zis al Scripturii, în vederea unui studiu mai aprofundat.

Comentariul a fost redactat într-un limbaj simplu, lipsit de termeni tehnici. El nu se pretinde a fi o lucrare savantă sau profund teologică. Majoritatea credincioșilor nu posedă o cunoaștere specială sau chiar generală a limbilor originale în care au fost redactate Vechiul și Noul Testament. Cu toate acestea, nici unul dintre ei nu este împiedicat să beneficieze din plin de toate foloasele practice care decurg din Cuvânt. Sunt convins că printr-un studiu temeinic al Scripturilor, orice creștin poate deveni „un lucrător căruia să nu-i fie rușine, împărțind drept cuvântul adevărului” (2 Tim. 2:15).

Comentariile cuprinse în acest volum sunt scurte, concise și la obiect. Pentru a beneficia la maximum de un anumit pasaj biblic comentat, cititorul nu va avea trebuin-

ță să se istovească, citind zeci de pagini cu explicații. Ritmul alert al vieții contemporane reclamă prezentarea adevărului pe fragmente ușor de asimilat.

Notele cuprinse în acest volum nu au ocolit pasajele dificile din Scriptură. În multe cazuri, s-au oferit și alte explicații ale textului respectiv, lăsându-i cititorului opțiunea de a hotărî care versiune este cea mai apropiată de contextul respectiv și de restul Scripturii.

Cunoașterea Bibliei, în sine, nu este de ajuns. Trebuie să facem pasul următor, aplicând Cuvântul lui Dumnezeu în practică, lăsându-l să lucreze în viața noastră. De aceea, Comentariul Biblic caută să sugereze cum se poate aplica Scriptura la viața de zi cu zi a copiilor lui Dumnezeu.

Dacă această carte va fi folosită ca scop în sine, va deveni o cursă, mai degrabă decât un ajutor. Adevărata ei menire este de a-i da cititorului imboldul cercetării personale a Sfințelor Scripturi, îndemnându-l la o ascultare fără murmur de preceptele Domnului. Folosită astfel, lucrarea își va fi atins țelul.

Fie ca Duhul Sfânt, Cel care a inspirat redactarea Bibliei, să lumineze mintea cititorului, în această preocupare cât se poate de demnă: cunoașterea lui Dumnezeu prin Cuvântul Său.

Despre autor

La vârsta de treizeci de ani, William MacDonald a făcut o juruință lui Dumnezeu – să scrie un comentariu asupra Noului Testament. Cartea pe care o aveți în mână este rezultatul acelei juruințe, rodul a patru decenii de studiu biblic și de slujire neobosită pentru Domnul Isus.

Un lucrător vrednic de toată cinstea, timp de șaiszeci de ani: profesor, mentor și autor a optzeci și patru de cărți, William MacDonald a fost un om care a avut multe de spus și de scris. Și totuși, pentru cei care l-au cunoscut bine, viața lui a fost aceea care a avut cea mai mare înrăurire. A fost un om care a trăit ceea ce a predicat. Un om smerit, de o amabilitate ieșită din comun, un bărbat al rugăciunii, plin de credincioșie față de Domnul.

Vorbind despre Domnul Isus, Biblia spune: „Cine zice că rămâne în El trebuie să trăiască și el cum a trăit Isus“ (1 Ioan 2:6). Domnul MacDonald a scris în comentariul său: „Viața lui Isus, așa cum e prezentată în Evanghelii, este modelul și călăuza noastră. Nu este o viață pe care s-o putem trăi cu forțele sau energiile noastre, ci este posibilă de a fi trăită doar în puterea Duhului Sfânt. Responsabilitatea ce ne revine este de a ne preda viața Lui fără rezerve, lăsându-L să-Și trăiască viața în și prin noi“.

În 1962, dl MacDonald a scris *Adevărata ucenie (True Discipleship)*, un rezumat a ceea ce înseamnă să umblăm în același fel în care a umblat și Cristos. Iată ce scria el în cuvântul înainte:

„Această broșură este o încercare de a expune câteva principii ce guvernează ucenia nou testamentală. Unui din noi am văzut aceste principii în Cuvânt de ani de zile, dar am conchis, într-o câțva, că erau prea extreme și impractice pentru epoca atât de complicată în care trăim. Și astfel, ne-am lăsat pradă rigorilor impuse de mediul nostru.

Apoi am întâlnit un grup de credincioși tineri, care și-au propus să demonstreze faptul că termenii uceniei Mântuitorului nu sunt doar extrem de practici, ci sunt singurii termeni care vor duce la evanghelizarea lumii. Le rămânem îndatorați acestor tineri, pentru pildele vie de trăire pe care ni le-au oferit la multe din adevărurile prezentate“.

William MacDonald s-a încrezut în Domnul ca Mântuitor al sau la vârsta de 18 ani. Studiile

și le-a făcut la Universitatea Tuft, luându-și ulterior masteratul în *business administration* de la Universitatea Harvard. Timp de doi ani a funcționat ca analist de investiții la *Bank of Boston*. Odată cu izbucnirea celui de-al doilea război mondial, s-a înrolat în marina Statelor Unite. În timpul stagiului efectuat în cadrul marinei, a avut câteva ocazii să facă evanghelizare și să predea lecții din Biblie. Tot în acest timp, MacDonald a rămas profund impresionat în urma lecturării vieții lui C.T. Studd. Mai cu seamă, l-a captat umătoarea afirmație a lui C.T. Studd: „Dacă Isus Cristos este Dumnezeu și a murit pentru mine, atunci nici un sacrificiu pe care l-aș putea face pentru El nu e prea mare“. Dumnezeu S-a folosit de această afirmație pentru a-l aduce pe William MacDonald la o viață de slujire integrală pentru El.

Între 1947 și 1965, William MacDonald a predat la Școala Biblică Emmaus (actualmente *Emmaus Bible College*) din Oak Park, statul Illinois, SUA, totodată slujind și ca președinte al acestei instituții de învățământ teologic între 1959 și 1965. În următorii opt ani, a călătorit intens în lumea întreagă, predând Cuvântul lui Dumnezeu, după care s-a stabilit în California, unde a pus bazele Programului de Instruire a Intemilor în Ucenicie, împreună cu vechiul său prieten și coleg Jean Gibson. Programul acesta a funcționat din 1973 până în 1995, timp în care au fost pregătiți zeci de tineri în slujirea creștină. Începând din 1995, William MacDonald a activat intens ca predicator itinerant, la conferințe creștine, contiuând, în același timp, să scrie un număr mare de cărți.

Astfel, dl MacDonald este autorul a 84 de cărți, scrierile sale fiind traduse în peste 100 de limbi. Comentariul Biblic al Credinciosului, Noul Testament, a fost publicat în 24 de limbi.

Cu toate acestea, el a trăit în același apartament modest, cu un singur dormitor, timp de 35 de ani, refuzând să accepte vreun câștig personal de pe urma drepturilor sale de autor, ci vărsând tot ce depășea acoperirea nevoilor sale de bază în lucrarea Domnului, făcând donații cu mână largă diverselor misiuni evanghelistice și contribuind la eforturile de plantare de biserici.

William MacDonald a plecat acasă la Domnul la vârsta de 90 de ani, la 25 decembrie 2007. În cărțile sale ne-a lăsat o moștenire pe care cititorul o poate folosi la acumularea unor cunoștințe aprofundate despre Biblie și despre Domnul nostru, care a scris-o.

INTRODUCEREA REDACTORULUI

„Nu disprețuiți comentariile!“ Acesta a fost sfatul oferit de un profesor de studii biblice studenților săi de la *Emmaus Bible School* (devenit între timp colegiu biblic) la sfârșitul anilor 50. Cel puțin unul dintre studenții săi și-a adus aminte de aceste cuvinte, în cele trei decenii scurse de atunci. Profesorul la care m-am referit este William MacDonald, autorul *Comentariului biblic al credinciosului*. Studentul nu a fost altul decât subsemnatul – editorul Comentariului, Arthur Farstad, pe atunci un biet student în anul întâi, care nu citise la data aceea decât un singur comentariu – *In the Heavens* (*În locurile cerești*, o lucrare asupra epistolei apostolului Pavel către Efeseni), scrisă de Harry A. Ironside. Citind însă comentariul de față, seară de seară, în timpul vacanței de vară, tânărul Art Farstad a descoperit adevărata semnificație a unui comentariu.

Ce este un comentariu?

Ce este, de fapt, un comentariu? Și de ce nu trebuie să-l disprețuim? Recent un publicist creștin de marcă a întocmit o listă cu *cincisprezece* genuri de lucrări biblice, care nu trebuie să lipsească de pe masa oricărui cercetător studios al Cuvântului Sfânt. Nu trebuie să surprindă însă faptul că unii credincioși nu știu prin ce se deosebește un comentariu de o Biblie de studiu, de pildă, sau chiar de o concordanță, un atlas sau un dicționar biblic – pentru a numi doar patru din cele cincisprezece lucrări esențiale pentru studierea Cuvântului lui Dumnezeu.

Un comentariu, după cum sugerează însuși termenul, *comentează* sau oferă (în cazul cel mai fericit) explicații utile asupra unui text biblic, fie verset cu verset, fie paragraf cu paragraf. Unii creștini nu vor să aibă nimic de a face cu comentariile, spunând: „Eu nu vreau să aud decât cuvântul rostit, iar ca lectură prefer să citesc însăși Biblia!“ La prima vedere, pare o atitudine cucernică, dar nu este! Căci un comentariu nu face altceva decât să aștearnă pe hârtie cel mai bun (și, în

același timp, cel mai dificil) gen de expozițiune biblică, anume predarea și predicarea Cuvântului lui Dumnezeu la rând, verset cu verset. Unele comentarii (ca de pildă, cel al autorului anterior menționat, Ironside) nu sunt altceva decât adevărate predici rediate sub formă tipărită. În plus, cultura biblică de limbă engleză a fost binecuvântată cu o sumedenie de prezentări ale Cuvântului lui Dumnezeu dintre cele mai strălucite, provenind din toate epocile creștinismului, compuse inițial într-o mare varietate de limbi. Din păcate, multe dintre acestea sunt atât de lungi, atât de învechite și dificil de parcurs, încât creștinul obișnuit pierde în curând apetitul de a continua studierea lor. De aceea, s-a simțit nevoia acută a unei lucrări de genul *Comentariului biblic al credinciosului*.

Genuri de comentarii

Teoretic, orice persoană pe care o interesează Biblia ar putea scrie un comentariu – ceea ce explică faptul că există o gamă atât de variată de comentarii, de la cele extrem de liberale până la cele foarte conservatoare. *Comentariul biblic al credinciosului* (n.tr. la care ne vom referi de acum încolo prin acronimul CBC) este o lucrare foarte conservatoare, prin aceasta înțelegându-se faptul că Biblia este acceptată drept Cuvântul lui Dumnezeu inspirat și infailibil, întru totul suficient pentru credința și practica creștină.

Un comentariu se poate situa fie pe o poziție foarte tehnică (conținând, de pildă, detalii privitoare la gramatica limbilor greacă și ebraică), fie pe o poziție generală, de ansamblu. CBC se situează cam la jumătatea distanței dintre aceste două extreme. Chestiunile de ordin tehnic care se cer neapărat explicate au fost grupate în note separate, plasate la sfârșitul capitolelor, dar s-a avut grijă să nu se evite explicarea pasajelor dificile sau aplicarea convingătoare a învățăturilor pertinente, problemele de amănunt ale textelor fiind astfel tratate într-o manieră corespunzătoare.

toare. Stilul dlui MacDonald este adânc ancorat în prezentarea expozitivă a Cuvântului lui Dumnezeu. Scopul urmărit este de a produce nu doar credincioși de duzină, ci *ucenici*.

Comentariile diferă între ele și în funcție de tabăra teologică din care provin – conservatoare sau liberală, protestantă sau romano-catolică, premilenistă sau amilenistă. CBC este conservator, protestant și premilenist.

Modul de întrebuițare recomandat

CBC poate fi abordat în mai multe moduri. Noi sugerăm însă următoarea ordine de lucru:

Cercetarea sa prin răsfoire – Dacă sunteți un cititor pasionat al Scripturii, veți constata că e o plăcere să răsfoiți această carte, citind câte un pasaj ici și colo, pentru a vă face o imagine mai clară asupra unei cărți din Biblie.

Citirea unui fragment propriu-zis – Poate un verset sau un paragraf din Biblie nu vă este clar și ați dori lămuriri suplimentare asupra lui. Recurgeți la *Comentariul biblic al credinciosului*, căutând explicația pasajului respectiv și, negreșit, veți găsi un material bogat.

O doctrină – Dacă v-ați angajat în studierea unui anumit subiect, cum ar fi sabbatul, botezul, alegerea sau Sfânta Treime, căutați pasajele din cadrul Comentariului care se ocupă de aceste subiecte. Există o tablă de materii pe subiecte. Apelați la concordanță pentru a localiza cuvintele cheie în măsură să vă conducă la textele de bază în care este

tratat subiectul respectiv.

O carte din Biblie – Poate că parcurgeți împreună cu clasa din care faceți parte la Școala Duminicală sau cu toată adunarea o carte din Noul Testament, de la un capăt la altul al ei. Veți dobândi cunoștințe de preț pentru dumneavoastră, pe care le puteți împărtăși și altora, dacă veți lectura, în prealabil, explicația textului biblic respectiv, așa cum o găsiți în CBC. (Desigur, dacă conducătorul grupului de studiu folosește CBC ca text de bază, veți putea apela la alte două comentarii suplimentare!)

Volumul integral – În cele din urmă, fiecare creștin trebuie să se străduiască să citească *întreaga Biblie*. Lectura integrală a Bibliei îl va pune pe cititor în fața unor texte dificile, pe care un comentariu conservator, de genul CBC-ului, le va trata cu toată atenția, facilitând înțelegerea lor.

Studiul biblic va părea, probabil, la început folositor, dar oarecum arid, neîmbietor. Dar continuarea cu perseverență a studiului va aduce, în cele din urmă, satisfacția mult dorită, ca studiul să fie nu numai util, ci și o adevărată delectare!

Sfatul pe care mi l-a oferit dl MacDonald acum treizeci de ani a fost: „Nu disprețui comentariile“. Acum, după ce am parcurs, cu toată atenția, Comentariul său, în vederea corelării sale cu recent apăruta ediție *New King James Version* a Bibliei, pot face un pas mai departe, recomandându-vi-l cu toată căldura!

Despre redactor

Arthur Farstad l-a cunoscut pe autor în timpul studenției la Emmaus Bible School, unde a studiat Biblia, sub îndrumarea lui William MacDonald, și și-a însușit temeinic materia de *Christian Writing*.

Farstad a fost educat la *Academia de Artă Națională* din Washington D.C. apoi la *Emmaus Bible School*, la *Washington Bible College* și la Seminarul Teologic din Dallas. La Dallas a dobândit masteratul în teologia Vechiului Testament și doctoratul în teologia

Noului Testament. A predat greaca la acest seminar timp de 5 ani.

Timp de șapte ani a lucrat ca redactor la versiunea *New King James Bible*. Dr. Farstad a elaborat introducerile la diversele cărți ale Bibliei din cadrul acestui comentariu. De asemenea, a scris explicațiile la textul Noului Testament. Împreună cu Zane Hodges, a redat „Greek New Testament according to the Majority Text,” (*Noul Testament în greacă, după textul majoritar*).

Abrevieri

Abrevieri ale cărților Bibliei

Cărțile Vechiului Testament

Gen.	Geneza	2 Cro.	2 Cronici	Dan.	Daniel
Ex.	Exodul	Ezra	Ezra	Os.	Osea
Lev.	Levitic	Ne.	Neemia	Ioel	Ioel
Nu.	Numeri	Est.	Estera	Amos	Amos
Deut.	Deuteronom	Iov	Iov	Oba.	Obadia
Ios.	Iosua	Ps.	Psalmi	Iona	Iona
Jud.	Judecători	Pro.	Proverbe	Mica	Mica
Rut	Rut	Ecl.	Eclesiastul	Naum	Naum
1 Sam.	1 Samuel	Cânt.	Cântarea Cântărilor	Hab.	Habacuc
2 Sam.	2 Samuel	Is.	Isaia	Țef.	Țefania
1 Re.	1 Regi	Ier.	Ieremia	Hag.	Hagai
2 Re.	2 Regi	Pl.	Plângeri	Zah.	Zaharia
1 Cro.	1 Cronici	Ez.	Ezechiel	Mal.	Maleahi

Cărțile Noului Testament

Mat.	Matei	Ef.	Efeseni	Ev.	Evrei
Mar.	Marcu	Fil.	Filipeni	Iac.	Iacov
Lu.	Luca	Col.	Coloseni	1 Pe.	1 Petru
Io.	Ioan	1 Tes.	1 Tesaloniceni	2 Pe.	2 Petru
Fapte	Faptele Apostolilor	2 Tes.	2 Tesaloniceni	1 Io.	1 Ioan
Ro.	Romani	1 Tim.	1 Timotei	2 Io.	2 Ioan
1 Cor.	1 Corinteni	2 Tim.	2 Timotei	3 Io.	3 Ioan
2 Cor.	2 Corinteni	Tit	Tit	Iuda	Iuda
Gal.	Galateni	Filim.	Filimon	Apo.	Apocalipsa

Alte abrevieri ale diverselor versiuni, traduceri și parafrazări ale Bibliei

ASV	American Standard Version	LB	Living Bible
FWG	<i>Numerical Bible (Biblia numerică)</i> a lui F. W. Grant	NASB	New American Standard Bible
JND	<i>New Translation (Noua traducere)</i> a lui John Nelson Darby	NEB	New English Bible
JBP	Parafrazarea lui J. B. Phillips	NIV	New International Version
KJV	King James Version (<i>Versiunea King James</i>)	NKJV	New King James Version
KSW	<i>An Expanded Translation (Traducerea expandată)</i> a lui Kenneth S. Wuest	RSV	Revised Standard Version
		RV	Revised Version (Anglia)

Alte abrevieri

A.D.	<i>Anno Domini</i> , „în anul Domnului nostru“, d.Cr.	marg. masc.	text marginal masculin
Aram.	aramaică	ms., mss.	manuscris, manuscrise
cap.	capitol, capitole	M	Textul majoritar
CBC	<i>Comentariul Biblic al Credinciosului</i>	MT	Textul masoretic
cca.	circa, aproximativ	n.d.	nedatat
cf.	<i>confer</i> , compară cu	NIC	<i>New International Commentary</i>
d.Cr.	după Cristos	n.p.	nu se precizează locul publicării
de ex.	de exemplu		
DSS	Dead Sea Scrolls (Sulurile de la Marea Moartă)	NT	Noul Testament
ed.	editat, ediție, editor	n.tr.	nota traducătorului
edi.	editori	NU	NT grec <i>Nestle-Aland/United Bible Societies</i>
et al.	<i>et alii, aliae, alia</i> și alții	p., pag., pg.	pagina (paginile)
fem.	feminin	TBC	<i>Tyndale Bible Commentary</i>
gr.	greacă	trans.	tradus, traducător
ICC	<i>International Critical Commentary</i>	v., ver.	versetul, versetele
ibid.	<i>ibidem</i> , în același loc, tot de acolo	vol.	volumul, volumele
î.Cr.	înainte de Cristos	vs.	<i>versus</i> , contra
lit.	literal, textual	VT	Vechiul Testament
LXX	Septuaginta (prima traducere în limba greacă, după originalul ebraic, a cărților Vechiului		

Transliterația cuvintelor din greacă

<i>Denumirea în greacă</i>	<i>Forma în greacă</i>	<i>Valoarea fonetică</i>	<i>Denumirea în greacă</i>	<i>Forma în greacă</i>	<i>Valoarea fonetică</i>
alfa	α	a	nii	ν	n
beta	β	b	csi	ξ	x
gama	γ	g, ng	omicron	ο	o (scurt)
delta	δ	d	pi	π	p
epsilon	ε	e (scurt)	ro	ρ	r
dzeta	ζ	dz	sigma	σ(ς)	s
eta	η	e (lung)	tau	τ	t
theta	θ	th	üpsilon	υ	u, y
iota	ι	i	phi	φ	ph
kappa	κ	k	hi	χ	h (ch)
lambda	λ	l	psi	ψ	ps
mii	μ	m	omega	ω	o (lung)

INTRODUCERE LA NOUL TESTAMENT

„Valoarea acestor scrieri, istorică și spirituală, este total disproporționată, față de numărul și lungimea lor; iar influența pe care o exercită ele asupra vieții și istoriei e imposibil de calculat. Căci în aceste scrieri ne aflăm la amiaza zilei ce începute în Grădina Eden. Cristosul profeției din Vechiul Testament devine Cristosul istoriei în evanghelii; Cristosul experienței, în epistole; iar în Apocalipsa, Cristosul slavei“.

– W. Graham Scroggie

I. Semnificația termenului:

„Noul Testament“

Înainte de a ne lansa în largul mării studierii Noului Testament sau chiar a unei porțiuni relativ mici din el, cum ar fi o singură carte, este util să petrecem câțva timp familiarizându-ne cu faptele generale privitoare la Cartea Sfântă pe care o numim „Noul Testament“.

Atât „testament“, cât și „legământ“ reprezintă traducerea aceluiași cuvânt grec (*diatheke*), iar în vreo două locuri din epistola către Evrei încă nu s-a putut stabili care dintre cei doi termeni este cel mai adecvat echivalent al originalului grec. În titlul Scripturilor creștine însă termenul „legământ“ este fără îndoială preferabil, deoarece Cartea constituie un pact, o alianță sau un *legământ* între Dumnezeu și poporul Său.

Se numește *Noul Testament* (sau *Legământ*) pentru a se deosebi de Vechiul (sau „mai vechiul“) Testament.

Ambele testamente au fost inspirate de Dumnezeu și, prin urmare, sunt de folos pentru toți creștinii. Firește însă credinciosul în Cristos va fi îndemnat să deschidă mai des acea parte a Bibliei care îi vorbește direct despre Domnul și Biserica Sa și despre modul în care dorește El să trăiască ucenicii Săi.

Relația dintre Vechiul Testament și Noul Testament a fost foarte plastic exprimată de Sfântul Augustin, în următoarele cuvinte:

Noul în Vechiul e ascuns;
Vechiul în Nou-i revelat.

II. Canonul Noului Testament

Termenul *canon* (*kanon* în greacă) se referă la un liniar sau etalon pentru măsurat

sau evaluat. Canonul Noului Testament este colecția de scrieri inspirate. De unde știm că aceste scrieri sunt *singurele* scrieri care trebuiau incluse în canon sau că toate cele douăzeci și șapte de cărți individuale merită să fie incluse în canon? Având în vedere că au existat în acea perioadă a creștinismului primar și alte scrieri sau epistole (dintre care unele eretice), cum putem stabili cu certitudine că au fost incluse în canonul Noului Testament numai cele autentice?

S-a afirmat adesea că conciliul bisericesc a stabilit lista definitivă a cărților canonului pe la sfârșitul secolului al patrulea al erei creștine. Realitatea e însă că aceste cărți au avut caracter *canonic* de îndată ce au fost redactate. Discipoli evlavioși și plini de discernământ au recunoscut chiar de la început Scripturile inspirate, cum reiese de la 2 Pe. 3:15, 16, unde Petru recunoaște calitatea de Scripturi a scrierilor lui Pavel. În unele biserici au existat însă, o vreme, anumite dispute în cazul unora dintre cărți (de exemplu, Iuda, precum și 2 și 3 Ioan).

În general, în cazul unei cărți scrise de un apostol, ca Matei, Petru, Ioan sau Pavel, sau de unul din cercul apostolilor, ca Marcu sau Luca, nu s-a pus deloc la îndoială canonicitatea lucrării respective.

Prin urmare, conciliul care a acordat recunoaștere oficială canonului Noului Testament, așa cum îl avem astăzi, nu a făcut altceva decât să *confirme* un fapt deja recunoscut și general acceptat de mulți ani.

Conciliul nu a întocmit o *listă inspirată* de cărți, ci o listă de *cărți inspirate*.

III. Paternitatea

Autorul divin al Noului Testament este Duhul Sfânt. El este Cel care i-a inspirat pe

Matei, Marcu, Luca, Ioan, Pavel, Iacov, Petru și autorul anonim al epistolei către Evrei (vezi introducerea la epistola către Evrei) în redactarea acestor cărți care le poartă numele. Cel mai bun și mai corect mod de reprezentare sau înțelegere a apariției cărților Noului Testament este să afirmăm că fiecare dintre ele a avut doi autori. Noul Testament nu este o lucrare parțial umană și parțial divină, ci total umană și total divină, în același timp. Elementul divin a păzit elementul uman de comiterea unor erori. Urmarea a fost o carte infailibilă și ireproșabilă, în prima redactare a manuscriselor originale.

Pentru a înțelege mai bine noțiunea de autor dublu al Cuvântului scris vom recurge la o analogie cu natura duală a Cuvântului Viu, adică Domnul nostru Isus Cristos. El nu este parte om și parte Dumnezeu (cum susține un mit grec), ci complet uman și complet divin, în același timp. Natura divină a făcut imposibil ca natura umană să greșească sau să păcătuiască în vreun fel.

IV. Timpul

Spre deosebire de Vechiul Testament, pentru a cărui redactare a fost nevoie de circa o mie de ani (de prin anul 1400 până în anul 400 î.Cr.), Noul Testament a fost scris în doar 50 de ani (între anul 50 și 100 d.Cr.).

Actuala ordine în care sunt înșiruite cărțile Noului Testament este cea mai adecvată pentru Biserica din toate timpurile. Se începe cu viața lui Cristos, apoi se vorbește despre Biserică, urmând ca acelei biserici să i se dea instrucțiuni. În cele din urmă, se descoperă viitorul Bisericii și al lumii. Dar cărțile nu au apărut în această ordine, ci au fost scrise pe măsură ce s-a simțit nevoia lor.

Primele cărți au fost așa-numitele „Scrisori către bisericile tinere“, cum numește Phillips epistolele. Iacov, Galateni și Tesaloniceni au fost redactate, probabil, pe la mijlocul primului secol al erei creștine.

Apoi au urmat evangheliile, în ordinea redactării: mai întâi, Matei sau Marcu, apoi Luca și la urmă Ioan. În final a apărut Apocalipsa, probabil către sfârșitul primului secol după Cristos.

V. Conținutul

Conținutul Noului Testament ar putea fi rezumat concis în cele trei categorii principale:

Istoric

Evangelii
Faptele Apostolilor

Epistolar

Epistolele lui Pavel
Epistolele generale

Apocaliptic

Apocalipsa

Creștinul care va dobândi o bună cunoaștere a acestor cărți va fi „desăvârșit și cu totul destoinic pentru orice lucrare bună“.

Este rugăciunea noastră ca CBC să fie de un real ajutor pentru cât mai mulți credincioși, în sensul ca aceștia să fie cât mai bine dotați pentru orice lucrare bună.

VI. Limbajul

Noul Testament a fost scris într-un limbaj colocvial, vorbit de oamenii de rând (numit *koine* sau „greaca comună“). Era a doua limbă de circulație, aproape universal cunoscută și utilizată de cetățenii secolului al doilea al *creștinii*, având cam același statut pe care îl are astăzi engleza.

După cum stilul cald și viu al limbii ebraice oferă mijlocul cel mai adecvat de exprimare pentru conținutul profetic, poetic și narativ al Vechiului Testament, tot așa greaca a fost providențial înzestrată să constituie vehiculul minunat pentru redarea conținutului Noului Testament. Limba greacă a cunoscut o extraordinară răspândire în timpul cuceririlor lui Alexandru cel Mare, în contextul în care soldații aflați sub comanda acestuia au simplificat și popularizat această limbă pentru uzul popoarelor cucerite.

Precizia cu care exprimă verbul elin timpul gramatical, bogăția vocabularului, precum și alte trăsături unice ale acestei limbi fac din ea mijlocul ideal pentru comunicarea importanțelor adevăruri doctrinare întâlnite în cuprinsul epistolelor – în special în cărți cum ar fi epistola către Romani.

Deși nu este limba literară a elitelor, greaca *koine* nu este însă nici „un limbaj al străzii“, după cum nu este o greacă de proastă calitate. Câteva pasaje din NT – Evrei, Iacov, 2 Petru – se apropie de greaca literară. De asemenea, Luca uneori atinge culmile elinei clasice, după cum și Pavel are pasaje de o mare frumusețe (1 Cor. 13, 15, etc.)

VII. Traducerea Noului Testament

Engleza a fost binecuvântată cu multe (după unii *prea* multe) traduceri. Aceste tra-

duceri se împart în patru categorii generale:

1. Foarte literale

Așa-numita Traducere „Nouă“ (1871) a lui J. N. Darby și ediția *English Revised Version* (1881), precum și varianta americană a acesteia, *American Standard Version* (1901) sunt extrem de literale, ceea ce înseamnă că sunt instrumente foarte utile pentru studiu, dar cu efect minim pentru închinăciune, lectură publică sau memorare. Confruntată cu opțiunea acestor versiuni, marea majoritate a creștinilor nu a renunțat la stilul maiestuos și frumusețea ediției King James (1611).

2. Echivalență completă

Sunt versiuni suficient de literale, care urmează foarte îndeaproape textul original ebraic sau grec, atunci când regulile limbii engleze permit acest lucru, reușind totuși să permită o traducere mai liberă, din care să nu lipsească expresiile idiomatice și stilul adecvat. Printre aceste traduceri se numără KJV (*King James Version*), RSV (*Revised Standard Version*) NASB (*New American Standard Bible*) și NKJV (*New King James Version*). Din nefericire, traducerea RSV, deși este în general vrednică de încredere în Noul Testament, în redarea Vechiului Testament păcătuiește, prin faptul că oarecum diminuează multe profetii mesianice. Această tendință periculoasă se constată astăzi chiar la unii cărturari ce în trecut avuseseră o poziție sănătoasă. *Comentariul biblic al credinciosului* a fost editat pentru a se conforma cu ediția NKJV, aceasta fiind opțiunea cea mai viabilă între minunata, dar arhaica, ediție King James Version (KJV) și limbajul modern actual, fără a se mai recurge la pronumele arhaice (de ex. *thee, thou*). De asemenea în ediția amintită, *New King James Version*, se rețin unele versete și cuvinte pe care cele mai multe versiuni moderne le omit (vezi notele asupra textului în CBC).

3. Echivalență dinamică

Acest tip de traducere este mai liberă decât cele din categoria echivalenței complete, uneori traducătorul recurgând la parafrază – tehnică întru totul valabilă, atâta timp cât cititorul a fost avizat în această privință. Traducerea Moffatt, NEB (*New English Bible*), NIV (*New International Version*) și Biblia de Ierusalim fac parte din această categorie de traduceri ale Bibliei. S-a plecat de la încercarea de a comprima gânduri întregi în structuri pe care se crede că Ioan și Pavel le-ar fi folosit, dacă și-ar fi redactat lucrările în epoca noastră și, bineînțeles, în limba engleză! Atunci când se utilizează în mod conservator, metodologia respectivă poate fi un instrument util.

4. Parafrazările

O parafrazăre caută să transmită textul gând cu gând, permițându-și adesea o seamă de licențe prin *adăugarea* de material suplimentar. Întrucât textul se îndepărtează foarte mult de forma inițială a originalului, există întotdeauna pericolul ca traducătorul să recurgă la *prea multe interpretări* în traducerea parafrazăată. De pildă, traducerea Living Bible, deși e evanghelică în ton, totuși ia multe decizii interpretative, care, *în cel mai fericit caz*, sunt discutabile.

Parafrazarea lui J.B. Phillips (pe care traducătorul respectiv o numește traducere) este o frumoasă realizare din punct de vedere literar. În plus, traducătorul susține că redă, în cuvintele *sale*, ceea ce ar fi vrut să spună, de pildă, Petru și Pavel *în cuvintele lor*.

Este bine să avem la îndemână câte o Biblie din cel puțin trei dintre categoriile enumerate, pentru a putea efectua studii comparative. Totuși opinia noastră este că traducerea de genul echivalenței complete, cum este cea folosită în CBC, prezintă cele mai puține pericole pentru studiul biblic detaliat.

INTRODUCERE LA EVANGHELII

„Evangheliile sunt roadele dintâi ale tuturor scrierilor“ – Origen

I. Slăvitele noastre Evanghelii

Oricine a făcut studii de literatură este familiarizat cu principalele genuri literare: povestirea, nuvela, romanul, piesa, poemul și biografia, precum și alte forme literare. Dar atunci când a venit Domnul Isus Cristos pe pământ, s-a simțit nevoia înființării unei noi categorii de literatură: evanghelia. Evangheliile nu sunt biografii, deși conțin puternice elemente biografice. Ele nu sunt povestiri, deși conțin parabole cum este cea a fiului risipitor și a bunului samaritean, care ar putea oricând forma subiectul unor nuvele. Unele parabole au fost adaptate, devenind romane sau nuvele. Evangheliile nu sunt reportaje documentare, deși conțin relatări exacte, dar foarte condensate, ale multor conversații și cuvântări rostite de Domnul nostru.

Nu numai că „evanghelia“ este o categorie unică de literatură, ci, după ce cei patru evangheliști: Matei, Marcu, Luca și Ioan au scris, matrița canonică a fost distrusă. Cele patru evanghelii – și numai acestea! – au fost recunoscute de creștinii drept credincioși din cele aproape două mii de ani de existență a Bisericii. Diverși eretici au scris cărți intitulate evanghelii, dar acestea nu erau altceva decât palide încercări de a-și promova ereziile, cum a fost gnosticismul.

Dar de ce avem patru evanghelii? De ce nu cinci, ca să fim în ton cu cele cinci cărți ale lui Moise, ce alcătuiesc Pentateuhul? Sau de ce nu avem o singură evanghelie lungă, în care să fie omise repetițiile și să li se acorde mai mult spațiu miracolelor și parabolilor? De fapt, au existat eforturi de a „armoniza“ sau aranja în mod cronologic evenimentele cuprinse în cele patru evanghelii, încă de prin vremea lui Tatian, în secolul al doilea, prin a sa *Diatessaron* (ceea ce înseamnă în greacă „prin patru“).

Irineu a emis teoria potrivit căreia au existat patru evanghelii, pentru a corespunde

celor patru colțuri ale lumii și celor patru puncte cardinale, patru fiind numărul universalității.

II. Cele patru simboluri

Mulți oameni, în special cei cu înclinații artistice, apreciază paralela care se poate crea între cele patru evanghelii și Apocalipsa: leul, boul (sau vițelul), omul și vulturul. Aceste simboluri au fost însă corelate diferit de creștini de-a lungul veacurilor. Dacă există vreo valabilitate pentru aceste atribute, cum se numesc ele în artă, atunci vom spune că leul întrușipează cel mai bine evanghelia după Matei, evanghelia regală a Leului din Iuda. Boul, ca vită de povară, se potrivește perfect cu Marcu, evanghelia Robului. Bărbatul este, fără îndoială, echivalentul evangheliei după Luca, evanghelia Fiului Omului. Până și lucrarea *Standard Handbook of Synonyms, Antonyms & Prepositions* (Manualul de sinonime, antonime și prepoziții) afirmă că: „vulturul este atributul Sfântului Ioan, ca emblemă a unei vedenii spirituale înălțătoare“.¹

III. Cele patru auditorii cărora li se adresează

Probabil cea mai bună explicație pentru faptul că există patru evanghelii este faptul că Duhul Sfânt caută să ia contact cu patru grupe diferite de persoane – patru tipuri antice care continuă să-și aibă corespondențe în epoca modernă.

Nimeni nu contestă că Matei este evanghelia cu cel mai pronunțat caracter iudaic. Citatele din Vechiul Testament, discursurile detaliate, genealogia Domnului nostru și tonul general semitic vor fi remarcate chiar și de un cercetător novice al acestei evanghelii.

Marcu, scriind probabil din însăși capitala imperiului, se adresează romanilor și, în același timp, milioanelor de oameni cu structură

similară, care preferă acțiunile, unui stil mai filozofic. Prin urmare, evanghelia sa abundă în miracole, redând, în schimb, mai puține parabole. Evanghelia aceasta nu are nevoie de nici o genealogie, deoarece pe nici un cetățean roman nu l-ar fi interesat genealogiile evreilor, în cazul unui Rob activ.

Luca este, în mod evident, evanghelia destinată, în primul rând, grecilor și numeroșilor romani, care iubeau și emulau literatura și arta grecilor. Oamenii din această categorie sunt îndrăgostiți de tot ce este frumos, de artă, cultură și excelență în literatură, precum și de teme umaniste. Doctorul Luca e în măsură să răspundă acestor aspirații. Corespondenții din epoca modernă ai acestei categorii de oameni sunt francezii și, desigur, urmașii grecilor antici. Nu este de mirare că un francez a rostit binecunoscuta afirmație, potrivit căreia Luca este „cea mai frumoasă carte din lume“ (vezi Introducerea la Luca).

Cui i se adresează evanghelia după Ioan? Ioan este evanghelia universală, care are ceva de spus pentru toți. Este evanghelistică (20:30, 31), și totuși profund îndrăgită de filozofi creștini de marcă. Explicația acestei universalități o vom găsi, poate, în faptul că Ioan este destinată „celei de-a treia rase“ – nume dat de păgâni primilor creștini, pentru faptul că aceștia nu erau nici evrei, nici păgâni.

IV. Alte simboluri grupate în jurul a patru elemente

În Vechiul Testament găsim alte simboluri grupate în jurul a patru elemente, care se îngemănează minunat cu simbolistica celor patru evanghelii.

„Mlădița“ (în traducerea Cornilescu: *Odrasla*), ca titlu al Domnului nostru, apare în următoarele contexte:

„...lui David o Mlădiță... un rege“ (Ier. 23:5, 6).

„Robul Meu, Mlădița“ (Zah. 3:8).

„Omul... Mlădița“ (Zah. 6:12).

„Mlădița Domnului“ (Iehova) (Isa. 4:2).

Găsim, de asemenea, în Vechiul Testament patru „iată“, care corespund exact temelor principale ale evangheliilor:

„Iată Regele tău“ (Zah. 9:9).

„Iată Robul Meu“ (Is. 42:1).

„Iată Omul“ (Zah. 6:12).

„Iată Dumnezeuul tău“ (Is. 40:9).

O ultimă paralelă, mai puțin evidentă, dar care a constituit o mare binecuvântare pentru mulți, este cea oferită de cele patru culori ale

materialelor din tabernacol (cort), împreună cu sensurile simbolice corespunzătoare, și prezentarea cvadruplă pe care o fac evangheliștii atributelor Domnului:

Purpuriu este culoarea de preferință a lui Matei, evanghelia Regelui. Judecători 8:26 scoate în evidență natura regală a acestei culori.

Stacojiu sau extrasul de cârmâz, care se obține prin zdrobirea viemelui coșenilă. Asta ne duce cu gândul imediat la *Marcu*, evanghelia robului, „un vierme, nu om“ (Ps. 22:6)

Albul se referă la faptele neprihănite ale sfinților (Apo. 19:8). Luca subliniază umanitatea desăvârșită a lui Cristos.

Albastru reprezintă bolta senină a cerului (Ex. 24:10), care înfățișează minunat dumnezeirea lui Cristos – nota predominantă în evanghelia după *Ioan*.

V. Ordinea și accentul

În evangheliile, găsim evenimente care nu sunt întotdeauna enumerate în ordinea în care s-au petrecut. Este bine să știm de la început că Duhul lui Dumnezeu adesea grupează evenimentele în funcție de învățătura lor morală. Iată ce spune Kelly în această privință:

Se va dovedi, pe măsură ce înaintăm (în studiul nostru), că ordinea întâlnită în evanghelia după Luca este de natură morală și că el clasifică faptele, conversațiile, întrebările, răspunsurile și discursurile Domnului nostru în funcție de legăturile lăuntrice, și nu doar în ordinea externă a succesiunii evenimentelor, care, de fapt, ar fi cea mai rudimentară și mai infantilă dintre modalitățile de consemnare a faptelor. Dar a grupa evenimentele împreună cu cauzele și urmările lor, în ordinea lor morală, constituie o sarcină mult mai dificilă pentru istoric, care se deosebește, prin aceasta, de simplul cronicar. Dumnezeu îl ajută pe Luca să realizeze acest lucru în mod desăvârșit.²

VI. Chestiunea sinoptică

De ce există atât de multe asemănări – până acolo încât găsim aproape formulări identice în cazul unor pasaje destul de lungi – și, în același timp, atât de multe deosebiri în cazul primelor trei evanghelii? – Iată ceea ce s-a numit „problema sinoptică“. Ea constituie o problemă mai mult pentru cei care neagă inspirația, decât pentru creștinii conservatori. Multe teorii complexe au fost formula-

te, presupunând adesea documente teoretice pierdute, care nu s-au păstrat în formă scrisă. Unele dintre aceste idei sunt în acord cu Luca 1:1, fiind cel puțin posibile din punct de vedere ortodox.³ Totuși, unele dintre aceste teorii au atins punctul în care afirmă că biserica primului secol ar fi încropit „mituri“ despre Isus Cristos. Pe lângă caracterul de infidelitate față de toate Scripturile creștine și istoria bisericii pe care îl reprezintă aceste teorii de așa-zisă „critică formală“, trebuie să subliniem că nu există nici o dovadă documentară pentru nici una dintre ele. Mai mult, nu se vor găsi nici măcar doi cercetători care să fie de acord în privința modului în care categorisesc și fragmentează ei evangheliile sinoptice.

O soluționare mult mai bună a acestei probleme o găsim în înseși cuvintele Domnului de la Ioan 14:26: „Dar Mângâietorul (*Ajutorul*, în engleză, n.tr.), Duhul Sfânt, pe care Tatăl Îl va trimite în numele Meu, El vă va învăța toate lucrurile și vă va aminti de toate lucrurile pe care vi le-am spus“.

Asta rezolvă problema amintirilor marturilor oculare din Matei și Ioan, ba chiar și din Marcu – presupunând că el consențează amintirile lui Petru așa cum afirmă istoria Bisericii. Adăugați la acest ajutor direct din partea Duhului Sfânt izvoarele scrise, menționate la Luca 1:1, extraordinar de exacta mărturie verbală a tradiției orale la popoarele semitice și veți avea răspunsul la chestiunea sinoptică. Orice adevăruri, detalii sau interpretări care ar fi fost necesare dincolo de aceste surse puteau fi revelate direct „(în cuvinte) pe care Duhul Sfânt le predă“ (1 Cor. 2:13).

Prin urmare, ori de câte ori întâlnim ceea ce pare la prima vedere o contradicție sau o neconcordanță asupra detaliilor, să ne întrebăm numaidecât: „De ce omite, include sau subliniază această evanghelie tocmai evenimentul sau cuvântarea respectivă?“ De pildă, de două ori Matei consențează că două persoane au fost vindecate (de orbire și de posesiune demonică), în vreme ce Marcu și Luca nu menționează faptul respectiv decât o dată. Unii văd aici o contradicție. S-ar fi convenit ca Matei, evanghelia iudeilor, să consențeze doi oameni, deoarece potrivit legii iudaice orice declarație „trebuia să se sprijine pe mărturia a doi sau trei martori“, în vreme ce celelalte evangheliile menționează persoana cu numele (orbul Bartimeu).

Următoarele selecții ilustrează faptul că

unele din dublurile aparente din evangheliile au, de fapt, rolul de a scoate în evidență importante deosebiri:

Textul de la Luca 6:20-23 pare să dubleze Predica de pe munte, dar prima este o predică rostită pe câmpie (Luca 6:17). Fericirile descriu caracterul unui cetățean ideal al împărăției, în vreme ce Luca urmărește stilul de viață al celor care sunt ucenicii lui Cristos.

Luca 6:40 pare să fie identic cu Matei 10:24. Dar la Matei Isus este Învățătorul, iar noi suntem ucenicii Săi. La Luca făcătorul de ucenici este învățătorul, iar persoana pe care o instruește acesta este ucenicul. Matei 7:22 subliniază slujirea adusă Regelui, în vreme ce Luca 13:25-27 descrie părtășia cu Învățătorul.

Pe când Luca 15:4-7 constituie o aspră condamnare a fariseilor, Matei 18:12, 13 se ocupă de copiii și de dragostea lui Dumnezeu pentru ei.

Atunci când se aflau de față numai creștincioși, Ioan a afirmat: „El vă va boteza cu Duhul Sfânt“ (Marcu 1:8; Ioan 1:33). Când însă erau prin preajmă tot felul de oameni, în special farisei, el a spus: „El vă va boteza cu Duhul Sfânt și cu foc“ (un botez al judecății, (Mat. 3:11; Luca 3:16).

Expresia „cu ce măsură măsurați...“ se aplică la atitudinea noastră de condamnare față de alții, în Matei 7:2, iar în Marcu 4:24 aceeași expresie se referă la modul în care ne însușim Cuvântul, în vreme ce la Luca 6:38 expresia face aluzie la dărnicia noastră.

Prin urmare, aceste deosebiri nu constituie contradicții, ci exemple lăsate în textul sacru cu premeditare, pentru a-l îndemna pe credinciosul meditativ să caute hrana spirituală.

VII. Paternitatea cărților

De regulă, atunci când se discută despre paternitatea evangheliilor – și nu numai a lor, ci a tuturor cărților Bibliei – se obișnuiește să se împartă mărturiile în dovezi externe și interne. Exact același lucru ne propunem să-l facem și noi în cazul tuturor celor douăzeci și șapte de cărți ale Noului Testament. În categoria dovezilor externe intră scriitorii care au trăit mai aproape de perioada redactării cărților – în general, așa-numiții „părinți ai bisericii“, din secolele al doilea și al treilea și câțiva eretici sau învățători falși. Oamenii aceștia citează, fac aluzii sau uneori ne vorbesc concret despre cărțile și autorii care ne interesează. De pildă, dacă Clement din Roma citează 1 Corinteni către sfârșitul secolului

Întâi al erei creștine, e evident că această carte nu poate fi o plastografie din secolul al doilea, scrisă de cineva care semnează cu numele lui Pavel. La categoria dovezilor interne vom analiza stilul, vocabularul, istoria și conținutul unei cărți, pentru a vedea dacă sprijină sau contrazic ceea ce susțin documentele externe și autorii. De pildă, stilul cărților Luca și Fapte susțin cu argumente opinia că autorul lor a fost un medic cult neevreu.

În multe cărți se aduce în discuție așa-zisul „canon“ al ereticului din secolul al doilea, Marcion (care nu este altceva decât lista cărților aprobate de acesta). El nu a aprobat decât o versiune foarte redusă a lui Luca și

doar zece dintre epistolele lui Pavel. Cu toate acestea, este un martor util, deoarece ne arată care cărți constituiau norma pe vremea sa. Canonul Muratorian (numit astfel după cardinalul italian Muratori, care a descoperit documentul respectiv) este o listă ortodoxă, deși oarecum fragmentară, a cărților creștine canonice.

NOTE FINALE

¹James C. Fernald, ed., “Emblem,” *Funk & Wagnalls Standard Handbook of Synonyms, Antonyms, and Prepositions*, p. 175.

²William Kelly, *An Exposition of the Gospel of Luke*, p. 16.

³„Ortodox“ cu sensul de „drept credincios“ (nu aparținând cultului ortodox, n.tr).